

УДК 35.08:17.023
JEL I28
DOI 10.33244/2617-5940.1.2021.44-58

Гонюкова Л.В., Пержун В.В.

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА ПЕРІОДУ ПОШУКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Запропонована стаття присвячена аналізу ролі і значення управлінської культури у процесі утвердження української державності від доби козацтва до початку ХХ ст. Важливе місце у творенні української державності посіла національно-визвольна боротьба під проводом Б. Хмельницького. В управлінській культурі з'являються нові вартості, що виокремлюють такі ознаки, як: розуміння й усвідомлення необхідності української держави; формування й становлення українців як соціальної спільноти куди входили різні верстви населення; законодавче оформлення основ державотворчих пошуків, що декларуються у таких історичних писемних джерелах – Конституція Пилипа Орлика, літопис Самійла Величка, «Дійства презильної брані» Григорія Граб'янки.

Історичний період кінця ХІХ - 20-х років ХХ століття – це епоха визвольних змагань, коли свою наукову й громадсько-політичну діяльність розпочали видатні українські діячі: М. Костомаров, М. Драгоманов, М. Міхновський, М. Грушевський, В. Липинський, Д. Донцов та ін. Погляди цих науковців і громадських діячів, а також основні управлінські ідеї періоду визвольних змагань залишаються актуальними і сьогодні, а теоретико-практичні напрацювання у галузі управлінської культури малодослідженими і потребують уваги й аналізу.

Ключові слова: управлінська культура, державотворення, спільнота, національна свідомість, національна ідея, суспільство.

Гонюкова Л.В., Пержун В.В.

УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕРИОДА ПОИСКА УКРАИНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Предлагаемая статья посвящена анализу роли и значения управленческой культуры в процессе утверждения украинской государственности от времен казачества до начала XX в. Важное место в создании украинской государственности заняла национально-освободительная борьба под руководством Б. Хмельницкого. В управленческой культуре появляются новые идеи, выделяют такие признаки, как: понимание и осознание необходимости украинского государства; формирования и становления украинцев как социальной общности куда входили различные слои населения; законодательное оформление основ государственных поисков, декларируемых в таких исторических письменных источниках - Конституция Пылып Орлика, летопись Велычка, «Действия презильной брани» Грыгория Грабянки.

Исторический период конца XIX - 20-х годов XX века - это эпоха освободительной борьбы, когда свою научную и общественно-политическую деятельность начали выдающиеся украинские деятели: Н. Костомаров, М. Драгоманов, М. Михновский, М. Грушевский, В. Липинский, Д. Донцов и др. Взгляды этих ученых и общественных деятелей, а также основные управленческие идеи периода освободительной борьбы остаются актуальными и сегодня, а теоретико-практические наработки в области управленческой культуры малоисследованными и требуют внимания и анализа.

Ключевые слова: управленческая культура, государство, сообщество, национальное сознание, национальная идея, общество.

Honiukova L.V., Perzhun V.V.

MANAGEMENT CULTURE OF THE PERIOD OF SEARCH FOR UKRAINIAN STATEHOOD

The proposed article is devoted to the analysis of the role and significance of managerial culture in the process of establishing Ukrainian statehood from the Cossack era to the beginning of the twentieth century. An important place in the creation of Ukrainian statehood was occupied by the national liberation struggle led by B. Khmelnytsky. In the management culture, new values appear, which highlight such features as: understanding and awareness of the need for the Ukrainian state; formation and formation of Ukrainians as a social community which included various segments of the population; legislative registration of the bases of state-building searches, which are declared in such historical written sources - the Constitution of Pylyp Orlyk, the chronicle of Samiil Velychko, "Acts of contemptuous armor" by Hryhoriy Grabianka.

The historical period of the end of the XIX - 20s of the XX century is an epoch of liberation struggles when the outstanding Ukrainian figures have begun the scientific and public and political activity: M. Kostomarov, M. Drahomanov, M. Mikhnovsky, M. Hrushevsky, V. Lypynsky, D. Dontsov and others. The views of these scientists and public figures, as well as the main management ideas of the liberation struggle remain relevant today, and theoretical and practical developments in the field of management culture are little studied and need attention and analysis.

Keywords: managerial culture, state formation, community, national consciousness, national idea, society.

Постановка проблеми. Дослідження традицій державотворення в Україні завжди актуальні, а особливо сьогодні в умовах військового конфлікту з Росією. Певне місце у структурі державотворення посідає управління цими процесами та управлінська культура, які є одними з ключових у такій роботі.

Наукові розвідки формування управлінської культури в Україні, починаючи зі становлення козацтва і до кінця 20-х років ХХ століття потребують подальшого вивчення, позаяк вони мало досліджені, а поняття «управлінська культура» як зріз управлінської діяльності з'явилося у наукових дискусіях нещодавно. Знання й осмислення сучасними управлінцями основних національних ознак і якостей управлінської культури – вимога часу, а зароджувалися вони й утверджувалися саме у період, який ми хочемо дослідити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні досліджень, що присвячені управлінській культурі даного періоду майже немає. Деякі доробки з управління, управлінських ідей, управлінської діяльності де певним чином охоплені проблеми управлінської культури є у наукових доробках В. Антоновича, М. Костомарова, М. Драгоманова, М. Грушевського, М. Брайчевського, В. Смолія, М. Поповича, В. Голобуцького, В. Шевчука, С. Вовканича, Н. Яковенко, І. Терлюка та ін. Проте, варто зауважити, що їх недостатньо, а питання функціонування управлінської культури цього періоду залишаються відкритими для досліджень та дискусій.

Мета статті. Проаналізувати основні тенденції формування, розвитку та ролі у процесах державного будівництва ознак і якостей управлінської культури періоду починаючи від козацтва і закінчуючи 20-ми роками ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Соціально-історична епоха творення й розвитку козацтва на території України постає вагомим етапом формування і розуміння сутності національних традицій управлінської культури. Козацтво як соціально-політичне явище має достатньо глибокі коріння і причини. Воно є логічною складовою українського народу, проте зі своїми особливостями. Козацтво як об'єднана і сильна політична, економічна, військова спільнота переважною більшістю науковців вважається, і не безпідставно, державою з притаманними цінностями, структурною організацією, управлінням,

знаннями у військовій справі тощо. Про це пишуть відомі українські дослідники як минулого, так і сучасні: В. Антонович, М. Аркас, І. Крип'якевич, Д. Яворницький, В. Голобуцький, В. Шевчук, Н. Яковенко, В. Лепко, Б. Сушинський, Т. Якубова та ін.

Що було характерним в управлінській культурі українських козаків того часу? Найперше – це рівність, справедливість, духовна і фізична сила, оскільки таких якостей вимагав їх побут, стиль життя та сама форма державного управління. Наступне – колективізм й усвідомлення, що разом у єдності вони непереможна сила. Далі – авторитет керівників (гетьман, кошовий, полковник, сотник, писар), який вони здобували завдяки сміливості, силі, знанням, військовим умінням, досвіду і т. д. Такий авторитет був спрямований на «здатність виконувати колективну волю групи, що гарантувало необхідну в екстремальних умовах єдність у досягненні мети» (Яковенко, 2009, с. 190).

Доленосною епохою для розвитку української державності мала національна революція 1648-1657 років під проводом Б. Хмельницького. Зупинимось на основних ознаках управлінської культури, що зародилися у цей період і мали значення для подальшого зміцнення державно-управлінського потенціалу.

У цей час розпочинаються значні структурні й соціально-політичні зміни, що призвели до утвердження національної свідомості українців з новими ознаками, якостями та принципами культури загалом і управлінської культури зокрема. Відбувається становлення цінностей, усталених понять, світоглядних й духовних орієнтирів, які направлені на усвідомлення української національної ідеї. У формуванні управлінської культури з'являються нові вартості, що виокремлюють такі якості: осмислення необхідності побудови Української держави; зародження спільноти українців куди входили не тільки шляхта, але й козацтво й міщани; формування законодавчої бази державотворчих намагань, що декларуються у трьох історичних писемних джерелах – «Преамбулі» до Конституції Пилипа

Орлика (1710 р.), творі Григорія Граб'янки «Дійствія презильної брані» (1710 р.) та двох книгах Самійла Величка, згодом об'єднаних під умовною назвою «Літопис» (1715-1728 рр.)». Про це більш докладніше пише українська дослідниця Н. Яковенко (Яковенко, 2009).

Особливе місце у цій проблематиці посідає Конституція Пилипа Орлика, яка є законодавчою базою державно-управлінської структури тодішнього суспільства. Хоча практичного втілення вона не набула, але, без сумніву, відіграла значну роль у подальших державотворчих процесах. Основними положеннями Конституції є: повна незалежність від Польщі та Росії, кордони з Польщею мають пролягати у межах річки Случ, як при Б. Хмельницькому; Конституція визначала права всіх верств населення тодішньої України; голова держави – гетьман, владу гетьмана обмежувала і регулювала його відносини з народом Генеральна Старшинська Рада; державний скарб відокремлювався від гетьманського, гетьману чітко, ясно і прозоро визначалися землі й кошти, що йшли на його утримання; вільні всенародні вибори полковників та сотників; справедливий розподіл і збирання державних податків, за це особисто відповідав гетьман (Славетний син України Пилип Орлик, 2012).

Отже, період козаччини в Україні, не дивлячись на постійну боротьбу за незалежність з зовнішніми ворогами, а також деяку внутрішню нестабільність, призвів до усвідомлення себе як «козацького народу, який захищає свою вітчизну і втілює прагнення утвердити її славу не тільки шаблею, але й пером чи мистецьким витвором. Так на мапі Європи з'явилася ще одна національна – українська – культура, зодягнена в шати естетики Бароко – стильової домінанти тогочасного європейського культурного простору» (Яковенко, 2009, с. 462).

Подальший розвиток України відбувався за умов втрати своєї державності. Причин багато як внутрішніх, так і зовнішніх. Це призвело до того, що починаючи з XIX століття в Україні з'являються передумови, організації й люди, які почали задумуватися над цією проблемою. Вони

намагаються робити рішучі й осмислені дії у справі відродження національної свідомості та історичної пам'яті.

Одним з перших, хто почав займатися проблемами державницької традиції й управління був М. Костомаров – історик, громадсько-політичний діяч, один із засновників Кирило-Мефодієвського товариства.

Будучи прихильником федералістського державного устрою (ідея слов'янської федерації) і республіки як форми державного правління він вбачав у цих напрямках шлях до визнання української державності, але не як самостійної та незалежної, а у межах федерації. «Республіканське правління, безперечно, є найкращим, найбажанішим ладом людського суспільства, але воно поєднується тільки з тим, що є найкращого в людстві, – з рівноправ'ям, громадською енергією, чесністю та прагненням до освіти» (Костомаров, 1990, с. 154). Саме такі ознаки управлінської культури визначав М. Костомаров у республіканській формі правління.

Окрім цього у процесах формування управлінської культури вчений вбачав взаємозв'язок соціально-історичних поколінь, коли такі її складові, як усвідомлення рівності і свободи, утвердження національної самосвідомості, народовладдя, громадянська свідомість були чи не головними чинниками творення й життєдіяльності українства.

Чільне місце серед теоретиків державотворення й управлінської думки займає М. Драгоманов. У загальній структурі державницьких поглядів управлінські ідеї М. Драгоманова постають як поєднання державної політики, владних інститутів та місцевого самоврядування. Його теоретичні розробки з управління вирізняються тим, що він багато уваги приділяв такому поняттю як громада та її роль у державному й місцевому будівництві.

Будучи прихильником федералізму, М. Драгоманов розробляв практичну програму цього державного устрою маючи на увазі утворення співтовариства держав, що базувалося б на засадах демократії та федеративного устрою. При цьому він вважав, що організаційно-адміністративна основа місцевого самоврядування повинна забезпечувати

політичні свободи громадян і проявлятися через виконання таких важливих функцій, як: вираження громадських ініціатив; організація господарського і соціокультурного життя громад; захист інтересів громад у центральних органах влади; відповідальність органів місцевого самоврядування перед своїми громадами тощо. Також М. Драгоманов був переконаний у силі так званої загальнолюдської справедливості, коли національні та світові цінності й потреби постануть одним цілим. У своїй праці «Чудацькі думки про українську національну справу» він наполягав на необхідності «шукати всесвітньої правди, котра б була спільною всім національностям» (Драгоманов, 1915, с. 67). Історія розвитку націй і держав не підтвердила цю думку М. Драгоманова.

Отже, підсумовуючи погляди М. Драгоманова можна виділити такі ознаки управлінської культури, що він започаткував: здатність й усвідомлення потреби у добровільному об'єднанні громадян; формування державницької свідомості; важливість реальних прав громадян і відповідальність перед своїми обов'язками; чітке розмежування сфер компетенції та впливу органів державної влади і органів місцевого самоврядування; віра у можливість єднання загальносвітових і національно-державних цінностей.

XIX століття характерне також початком і пожвавленням національно-визвольних змагань у Європі. Це сприяло появі в Україні нових молодих політичних сил, які на відміну від М. Костомарова, М. Драгоманова, С. Подолинського, О. Терлецького та інших проголошували радикальні національно-державницькі ідеї та реформи.

Одним з найбільш яскравих представників цієї генерації був М. Міхновський. Його слова: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі» (Міхновський, 2002, с. 25) звучали досить патріотично, по-новому велично та промовисто. Вони відображали національно-державницькі устремління та появу іншої політичної культури на теренах України, яка сприяла формуванню й

розвитку, відмінних від попередніх, поглядів на творення держави й ролі у цьому процесі управлінських ідей та управлінської культури. У його відозві «Самостійна Україна» можна знайти управлінські мотиви з ознаками управлінської культури, яка має бути характерна для незалежної держави: правове обґрунтування самостійності України; усвідомлення народом та її керівниками своїх громадянських прав; утвердження національної свідомості, відчуття ідентичності до українства, гідність і повага до свого народу; формування у культурі українців принципів державності та соціальної солідарності; осмислення українською інтелігенцією своєї провідної ролі у визвольних національно-державних змаганнях; важливість ідеології націоналізму у державотворчій управлінській діяльності тощо. Ось, що писав М. Міхновський ще у далекому 1900 році: «Головна причина нещастя нашої нації – брак націоналізму серед широкого загалу її. Націоналізм – це велетенська і непоборна сила, яка надто яскраво почала проявлятися з ХІХ віку. Під її могутнім натиском ламаються, здається, непереможні кайдани, розпалюються великі імперії і з'являються до історичного життя нові народи, що до того часу покійно несли свої рабські обов'язки при чужинцях переможцях... Українська нація мусить йти тим самим шляхом, як і поневолені народи Заходу, перейде його і повалить все те, що стоятиме перепорою на цій дорозі (Губський, 2015, с. 97-98]. Чи не актуальні для українського сьогодення слова?

Таким чином, М. Міхновський представляє свій шлях боротьби за самостійність України. Не всі його підтримували тоді, та й зараз погляди на ідеологію націоналізму дуже різняться. Але хочемо зауважити, що принципи висунуті М. Міхновським мають право на життя. Їх варто вивчати і брати все позитивне, оскільки його нові ознаки управлінської культури незалежної держави заслуговують уваги й наукових досліджень на сучасному етапі.

Певний доробок в управлінську й політичну думку вніс визнаний історик і громадсько-політичний діяч М. Грушевський. У праці «Початки громадянства (генетична соціологія)» він викладає своє розуміння організації

держави, її роль в управлінських процесах та структурний підхід до державних утворень. Вчений стверджує, що держава – це «суверенний союз народу, який дорогою планової (управлінської . – Авт.) діяльності, зверхніми засобами задовольняє індивідуальні і загальнолюдські солідарні інтереси в напрямі поступового розвитку громадянства» (Грушевський, 2020, с. 257]. При цьому М. Грушевський був переконаний, що державницька управлінська культура має базуватися на національних традиціях, а також її варто доповнювати й формувати опираючись на передові здобутки європейської управлінської думки. До основних ознак управлінської культури, якими повинен володіти державний управлінець вчений і політик відносив: управлінський професіоналізм; компетентність і знання у сфері державного будівництва; захист інтересів різноманітних соціальних груп; раціоналізм в управлінській діяльності; моральні, етичні якості та здорові естетичні вподобання; важливість і практична дієвість права як головного атрибуту державного управління – «права мають відповідати обов'язкам, а обов'язки правам» (Грушевський, 2020, с. 299); у процесі формування управлінської культури має враховуватися момент з плеканням справді національної української еліти, позаяк вона за довгі роки української бездержавності втратила свої національно-патріотичні почуття й практичні навички управління; значущість духовного чинника на основі якого має бути сформована українська національна ідея, яка, на переконання М. Грушевського, «... тісно поєднана з ідеєю свободи, насамперед національної» (Копиленко, 1991, с. 115).

Таким чином, М. Грушевський окреслив своє бачення державного будівництва і ролі у ньому управлінської культури. Найважливіше місце він виділяв українській ідеї, яка нерозривно взаємопов'язана з національним відродженням і свободою.

Актуальними для розуміння українського «комплексу бездержавності», пошуку шляхів його подолання є концепції розроблені такими різними у своїх поглядах вченими і громадсько-політичними діячами, як В.

Липинський і Д. Донцов. Вони досліджували державотворчі процеси з точки зору розуміння як політичної науки, так й ролі та значення в цих процесах управлінської культури.

В основі наукових поглядів В. Липинського були три основні поняття: традиція, аристократія і нація. Традиція в його розумінні – це творчий розвиток, активний соціально-політичний рух, вона спрямована на «боротьбу і творення нового, базуючись на традиції, із неї виходячи» (Чижевський, 1991, с. 53). Також В. Липинський звертає увагу на важливу як тоді, так і особливо сьогодні, проблему відповідальності та управлінської культури еліти. Він називає її аристократією й пише, що це «та група найкращих в даний історичний момент серед нації людей, які найкращі серед неї тому, що власне вони в даний момент є її організаторами, правителями і керманичами нації» [Липинський, 1991, с. 77]. Поняття нації В. Липинський трактує також оригінально: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути» (Чижевський, 1991, с. 55). Вкрай актуальні та пророчі слова для нас сьогодні, коли гостро постає проблема результативного вирішення внутрішніх соціальних, економічних, культурних питань подальшого розвитку українського суспільства. Це поле для діяльності наших управлінців різних рангів та політиків, які мають усвідомити, що тільки разом з громадянським суспільством зможуть вирішити ці завдання. І в даній роботі належне місце має посідати сформована управлінська культура влади, політиків, управлінців.

Для Д. Донцова найвищою соціально-політичною цінністю є нація. Складовою його «чинного націоналізму» виступає також наявність у нації сильного вольового лідера чи деякої еліти націоналістів, яка власне вважає себе втіленням «волі нації». Найважливіше для нього – це політична незалежність нації, що складає собою «універсальну засаду» [Шафраньош, 2006, с. 29] самостійного державотворення. Ба більше, Д. Донцов аналізує значення і роль державного управління й управлінців у національно-

державному будівництві пише: «Головною ціллю нашої політики мусить бути національно-державний, а не національно-культурний ідеал» [Донцов, 2001, с. 215].

Багато уваги Д. Донцов приділяв також геополітичним проблемам і місцю в них України. Досліджуючи історію відносин з Росією, він приходять до висновку, що «українці настільки довго зможуть чинити опір московському наступові, наскільки міцними залишаться у їх ментальності і культурі західні принципи: індивідуалізм, примат права, незалежна Церква, незалежні корпорації-товариства, традиції шляхти» (Краснодемська, 2015, с. 180). Далі він приходять до висновку, що боротьба буде тривати, а перемогти зможе: «Тільки нація, що свідомо великих завдань, які має виконати в інтересах цілої людськості, втягається яко самостійний чинник в історичний хід подій, тільки такій нації приділяється спеціальна клітина на шахівниці світової історії. Лише ясно сформульований національний ідеал робить з певної національної ідеї кристалізаційний осередок для індивідуальних і групових воель всередині нації, які без цього шукають інших центрів тяжіння» [Донцов, 2001, с. 121]. На переконання Д. Донцова, Україна стане певним форпостом у боротьбі імперіалістичної Росії та цивілізованої Європи. Такі думки до Д. Донцова ніхто не висував, позаяк він свою ідею незалежності та самостійності України бачить і уявляє у геополітичному і цивілізаційному вимірах. Як показав історичний час, у переважній більшості, прогнози Д. Донцова справдилися.

Звідси, можна зробити деякі висновки стосовно бачення Д. Донцовим як домогтися своєї державності та, які риси управлінської культури мають переважати в державно-управлінській діяльності: психологія переможця; оптимізм і впевненість у своїх діях; воля до боротьби за самостійну українську державу; осмислення геополітики сусідніх держав; формування національного світогляду; усвідомлення нації як найвищої цінності; здоровий культ практичної управлінської дії. І як підсумок, Д. Донцов зазначає – для того, щоб здобути перемогу в історії не досить тільки однієї віри в

демократію, ліберальну ідеологію, науку, знання, світовий прогрес і т. д. Адже вони самі по собі не в змозі забезпечити національну свободу і суверенність. Політичні програми, промови і теорії – лише найбільш видима частина айсбергу. А у глибинах його постійно знаходяться, розвиваються й самоутверджуються окремі нації та народи зі своєю культурою, мовою, державницькими спрямуваннями, а найголовніше – там прихована і кипить їх первинна сила: енергія, романтизм й ідея чи іншими словами національна воля. Про все це більш докладніше говориться у статті «Ідеологія «чинного націоналізму» Дмитра Донцова: історія та сучасність» (Пержун, 2011).

Важливо також зауважити, що сьогодні думки та ідеї Д. Донцова водночас привабливі й суперечливі. Думається, не варто, звичайно, їх ідеалізувати, але й повністю заперечувати не потрібно. Його наукові розвідки потребують подальшого вивчення й критичного осмислення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Управлінська культура проявляється як окомір управлінської роботи. Про це писали класики управлінської думки, починаючи від М. Вебера, Ф. Тейлора, А. Файоля і закінчуючи сучасними дослідниками – Г. Саймоном, Д. Хелдом, А. Хойзер та ін. Певний внесок у розробку цієї наукової проблеми внесли і наші українські вчені, про яких говорилося вище. Вони звертали увагу на національні особливості формування управлінської культури, шляхи побудови української держави, роль і значення управлінської культури у державотворчих процесах. Перспективою подальших досліджень проблем такого характеру є аналіз управлінської діяльності й визначення ознак управлінської культури періоду до Другої світової війни та національно-визвольної боротьби ОУН УПА, часів входження України до складу СРСР, особливості підходів до розуміння управлінської культури на сучасному етапі реформування державного управління в Україні тощо.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 330 с.

2. Губський С. І. Микола Міхновський як основоположник ідеології українського націоналізму та його концепція побудови незалежної України. Держава у теорії і практиці націоналізму. Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю / наук. ред. О. М. Сич. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 92-103.
3. Донцов Д. Підстави нашої політики. Твори. Геополітичні та ідеологічні праці. Львів: Кальварія, 2001. Т. 1. С. 91-239.
4. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу. Відень: Друк партійної друкарні, 1915. 121 с.
5. Копиленко О. Українська ідея М. Грушевського: історія і сучасність. Київ: Либідь, 1991. 184 с.
6. Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография. Київ: Либідь, 1990. 721 с.
7. Краснодемська І. Й. Державотворчі ідеї в націоналістичній концепції Д. Донцова: український аспект. Держава у теорії і практиці націоналізму. Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю / наук. ред. О. М. Сич. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 179-187.
8. Липинський В. Листи до Братів-Хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Філософська і соціологічна думка. 1991. № 10. С. 63-83.
9. Міхновський М. Самостійна Україна / упоряд. Р. Коваль. Київ: Діокор, 2002. 80 с.
10. Пержун В. В. Ідеологія «чинного націоналізму» Дмитра Донцова: історія та сучасність. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2011. № 1. С. 26-30.
11. Славетний син України Пилип Орлик / уклад. Ю. Круть. Київ: Держ. б-ка України для юнацтва», 2012. 51 с.
12. Чижевський Д. І. Липинський як філософ історії. Філософська і соціологічна думка. 1991. № 10. С. 51-62.
13. Шафраньош О. Поняття нації та націоналізму за Д. Донцовим. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Політологія. Соціологія. Філософія. 2006. Вип. 3. С. 27-33.
14. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 4-те видання. Київ: Критика, 2009. 582 с.

References

1. Hrushevskiy M. The beginnings of citizenship (genetic sociology). Kyiv: Center for Educational Literature, 2020. 330 p. [in Ukrainian].
2. Hubskeyi S. I. Mykola Mikhnovsky as the founder of the ideology of Ukrainian nationalism and his concept of building an independent Ukraine. The state in the theory and practice of nationalism. Proceedings of the VI All-Ukrainian Scientific Conference with International Participation / scientific edition O. M. Sych. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2015. P. 92-103. [in Ukrainian].
3. Dontsov D. The basis of our policy. Writings. Geopolitical and ideological works. Lviv: Kalvariia, 2001. T. 1. P. 91-239. [in Ukrainian].

4. Drahomanov M. Strange thoughts about the Ukrainian national cause. Vienna: Druk partiinoi drukarni, 1915. 121 p. [in Austrian].
5. Kopylenko O. M. Hrushevsky's Ukrainian idea: history and modernity. Kyiv: Lybid, 1991. 184 p. [in Ukrainian].
6. Kostomarov N. Y. Historical works. Autobiography. Kyiv: Lybid, 1990. 721 p. [in Ukrainian].
7. Krasnodemska I. Y. State-building ideas in D. Dontsov's nationalist conception: Ukrainian aspect. The state in the theory and practice of nationalism. Proceedings of the VI All-Ukrainian Scientific Conference with International Participation / scientific edition O. M. Sych. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2015. P. 179-187. [in Ukrainian].
8. Lypynskyi V. Letters to the Brothers-Farmers. On the idea and organization of Ukrainian monarchism. Philosophical and sociological thought. 1991. № 10. P. 63-83. [in Ukrainian].
9. Mikhnovskyi M. Independent Ukraine / compiler R. Koval. Kyiv: Diokor, 2002. 80 p. [in Ukrainian].
10. Perzhun V. V. The ideology of "current nationalism" by Dmitry Dontsov: history and modernity. Bulletin of NTUU "KPI". Politology. Sociology. Law: a collection of scientific papers. 2011. № 1. pp. 26–30.
11. The glorious son of Ukraine Philip Orlyk / compiler Yu. Krut. Kyiv: State Library of Ukraine for Youth, 2012. 51 p. [in Ukrainian].
12. Chyzhevskyi D. I. Lypynsky as a philosopher of history. Philosophical and sociological thought. 1991. № 10. P. 51-62. [in Ukrainian].
13. Shafranosh O. The concept of nation and nationalism according to D. Dontsov. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Ser. Politology. Sociology. Philosophy. 2006. Vyp. 3. P. 27-33. [in Ukrainian].
14. Yakovenko N. M. Essay on the history of medieval and early modern Ukraine. 4th edition. Kyiv: Krytyka, 2009. 582 p. [in Ukrainian].

Гонюкова Лілія Василівна (ORCID:0000-0002-9474-5780) - доктор наук з державного управління, професор, завідувачка кафедри суспільного розвитку та суспільно-владних відносин Національної академії державного управління при Президентові України (м.Київ)

Пержун Володимир Васильович (ORCID:0000-0001-8183-2888) - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології ЧНУ ім. Ю. Федьковича (м.Чернівці)